

Simon Lenarčič

Tuj Veliki slovar tujk

Izid *Velikega slovarja tujk (VST)* Cankarjeve založbe decembra 2002 je bil po izidu novega *Slovenskega pravopisa (SP'01)* drugi velik in težko pričakovan slovenski slovaropisni dogodek v tem tisočletju. Toda tudi ta slovar, ki je bil pompozno oglaševan kot »**ELITNI NASLEDNIK KULTNEGA SLOVARJA TUJK; NOV, SODOBEN, ZA NOVO GENERACIJO JEZIKA; POPOLNOMA KREDIBILEN**«, se ni izkazal za slovaropisni dosežek v pozitivnem pomenu, ampak, milo rečeno, za še eno v nizu zamujenih priložnosti, da bi Slovincem ponudili zares kakovostno in zanesljivo leksikografsko delo.

V tej kritiki obravnavam predvsem pomanjkljivosti in napačne, ki sem jih opazil med občasnim naključnim listanjem *VST* v prvih nekaj dneh po tistem, ko sem knjigo prinesel domov. Kasnejše brskanje po knjigi je, podobno kot pri *SP'01*, ki sem ga skritiziral v članku *Čeri v slovenskem pravopisnem morju* v prvi in tretji številki revije *Sodobnost* leta 2002, prineslo na plan še celo povodenj napak. Seznam teh se je namreč vsakokrat, ko sem odprl *VST*, podaljšal za dve, tri ali več. In to ne da bi napake sploh iskal. Med listanjem so kar zazijale vame. Vendar o njih kdaj drugič.

Legenda: V **poudarjeni pokončni pisavi** so zapisane geselske besede (iztočnice) iz *VST*, v **poudarjeni ležeči pisavi** pa besede, ki jih v *VST* ni. Napačne in nepotrebne besede (oziroma slovaropisne rešitve) so označene z asteriskom (*), vprašljive pa z vprašajema, napisanima nad besedo (?).

Naslovi virov so zapisani v *nepoudarjeni ležeči pisavi*. *LCZ* pomeni *Leksikon Cankarjeve založbe* (praviloma izdaja iz leta 2000), *VSL Veliki splošni leksikon* založbe *DZS, SSKJ Slovar slovenskega knjižnega jezika, SP'62* stari pravopis (iz leta 1962), *SP'01* novi pravopis (izdaja iz leta 2001), *SPP* prvi del novega pravopisa (*Pravila*), ki je izšel leta 1990, *ST'68 Slovar tujk*

Cankarjeve založbe, t. i. "verbinc" (iz leta 1968 oziroma kateri koli ponatis¹), *EB Encyclopaedia Britannica* (katera koli novejša izdaja), *MW* pa različne izdaje angleških razlagalnih slovarjev založbe Merriam-Webster.

Kratica CZ pomeni Cankarjeva založba, MK pa (Založba) Mladinska knjiga.

Narekovaji "–" označujejo poseben pomen besede, narekovaji »–« pa omejujejo citate, opise, predpone in pripone.

1) Zakaj bi bile črke dobro vidne, če so lahko slabo?

Tehnična izvedba (in deloma tudi zasnova) *VST* je slaba. Že res, da je grafična podoba platnic zelo všečna in da je tudi oblika pisave videti idealna. A to ne odtehta treh velikih slabosti.

a) Tisk je obupen. Vsaj v mojem izvodu *VST* so geselske in podgeselske besede namesto v temno modri natisnjene v različnih odtenkih modre barve, vse do blede, zelo slabo vidne. Z uporabo klasične "mastne" črne barve za geselske in podgeselske besede bi se možnosti, da bi bilo pri tisku kaj narobe, lažje izognili. Skratka, *VST* je kljub razmeroma velikim črkam in razmiku med vrsticami idealen pripomoček za kvarjenje vida.

b) Ideja, da so ženske in množinske oblike geselskih besed natisnjene v enaki pisavi kot geslo le, če ne motijo abecednega vrstnega reda, je povsem zgrešena. Zdaj je stanje takšno, da bralec npr. besedo **dadaistka**, ki je natisnjena v krepki pisavi, zagleda, še preden do konca odpre stran, besede **dakti-lografka** pa ne, saj je zaradi podgesla **dakti-lografija** natisnjena v navadni pisavi in skrita v besedilu.

Tudi beseda **čočekinja** je natisnjena v navadni pisavi, čeravno za razliko od besede **DAKTILOGRAFKA** niti ne moti abecednega vrstnega reda (naslednje geslo je namreč **ČOKOLADA**). Nesreča jo je doletela zgolj zato, ker ima beseda **čoček** dva pomena (»trebušni ples« in »poklicni plesalec trebušnega plesa«), žensko obliko pa ima seveda le drugi.

O slabi zasnovi in ureditvi *VST* priča tudi to, da je npr. pri iztočnici **mazo-hist**² ženska oblika navedena v poudarjeni pisavi, pri iztočnici **mehanicist** v nepoudarjeni, pri iztočnici **daoist** je pa sploh ni³.

In zakaj je **dakti-lografija** le podgeslo⁷⁷ gesla **dakti-lograf**, če npr. **daoizem** ni podgeslo gesla **daoist**?

¹ Čeprav ima veliko t. i. izdaj *ST*'68 letnico izida 198X in 199X, gre dejansko v vseh primerih za slovar, ki je izšel že davnega leta 1968, saj so bile poznejše izdaje čisto navadni ponatise, na kar pa uporabnik oziroma kupec sploh ni (bil) opozorjen. Nasprotno, navedbe, kakršni sta »deseta izdaja« (1991) in »dvanajsta izdaja« (1997), so kupce zlahka zavedle v zmotu, da gre za posodobljeno izdajo. Pravilna oziroma korektna oznaka za **nespremenjeno** izdajo je namreč *ponatis*.

² O "natančnosti" *VST* priča tudi opis besede **MAZOHIST**: »kdor je nagnjen k **MAŠOHIZMU**«.

³ Opisani zmedi z ženskimi oblikami iztočnic bi se lahko najbolj elegantno ognili s tem, da bi v *VST* uvrstili le malo znane, pravopisno zahtevnejše ženske oblike iztočnic, kakršna je npr. eksotična **ČOČEKINJA**, ne pa pravopisno povsem nezahtevnih, kakršne so **DAKTILOGRAFKA**, **MAZOHISTKA** in **MEHANICISTKA**. Tako presejane ženske oblike bi potem lahko bile v slovar po potrebi uvrščene tudi kot samostojna gesla.

Delitev na gesla in podgesla, kakršno uvaja VST, je sploh skregana z logiko. Samostalniške besede, ki so pomensko celo nadrejene geselski besedi, ne bi smele biti navedene kot podgeslo (tj. v polkrepkem tisku). Pač pa bi brez večje škode lahko bile le podgesla (poleg manj pogostih različic geselskih besed ter pridevniških izpeljank in zloženek) samostalniške izpeljanke s pripono »-ist«, toda v VST so ravno te samostojna gesla (DAOIST, MAZOHIST ipd.).

c) VST je zvezan oziroma obrezan tako, da je notranji stolpec besedila na vsaki strani potegnjen v "luknjo". Zaradi te "luknje" mora bralec med branjem telovaditi tako, da levo stran bere z nagibom glave v desno, desno pa z nagibom glave v levo. Če to ne pomaga, mora aktivirati še roke in knjigo ali stiskati ali pa obračati pod različnimi koti, odvisno od tega, pod kakšnim kotom pada na delovno mizo svetloba.

Snovalci VST bi si za zgled lahko vzeli npr. dvojezične slovarje DZS (ali pa kar ST'68), pri katerih bralec takšnih težav nima.

2) Slovar tujk opisuje tujke s tujkami

Kakšen slovar je slovar tujk, ki tujke razlaga s tujkami ne glede na to, ali imamo domače ustreznice ali ne? Zelo slab. Vsekakor zanj ne drži, da »DEŠIFRIRA JEZIKOVNE NEZNANKE ...«, kot je pisalo v oglasu.

Verbinčev slovar je glede rabe slovenskih besed v opisih tujk lahko zgled svojemu nasledniku, toliko bolj, ker so ti opisi delo posameznika, ne pa cele čete sodelavcev. Nič hudega namreč ni, če je v slovarju tujk navedena malce bolj poljudna, a vsakomur razumljiva razlaga, saj slovar tujk vendar ni strokovni slovar. Strokovni(?) opisi, v katerih se bohotijo tujke, sodijo kvečjemu v strokovne slovarje, npr. medicinskega, iz katerih so najbrž tudi bili prepisani ali povzeti.

Primeri novih (v primerjavi z ST'68), strokovno(?) namesto poljudno opisanih tujk:

– **kuru**, »kronična^{??}, progresivna^{??}, letalna^{??} spongiformna^{??} encefalopatija^{??}«.

Pet besed, pet tujk. Groza. Če bi sestavljalci VST tekmovali v tem, komu bo uspelo napisati čim daljši opis, v katerem ne bo niti ene slovenske besede, bi bil ta z njihovega vidika vsekakor med najvišje uvrščenimi, z uporabnikovega pa ravno nasprotno. Če namreč hoče razumeti ta opis, mora prebrati še opise najmanj treh ali pa kar vseh petih tujk. Vendar tudi tam ne bo vselej našel slovenskih sopomenk [gl. točko 3].

Vsakomur razumljiv slovenski opis bi bil: »dolgotrajna, postopno napredujoča smrtna bolezen možganov, pri kateri postanejo ti luknjičasti« (s kazalko k spongiformen). Seveda pa je za tak, slovenski opis potrebno veliko več sposobnosti, čuta za jezik in časa kot za citirano tujkarjenje.

– **efektor**, »molekula, ki ob vezavi na specifično^{??} beljakovino spremeni konformacijo^{??} oz. funkcijo^{??} te beljakovine«.

Seveda bi lahko bil ta opis še bolj tuj, npr. z uporabo tujke protein namesto beljakovina, a to je za uporabnika VST bolj slaba tolažba.

– **fungistatik**, »fungistatično^{??} sredstvo; tudi mikostatik^{??}«.

Spet dve tujki od treh besed opisa, ki je tak, kot če bi bilo geslo HEKER opisano z besedami »hekerski strokovnjak«. Kaj pomeni beseda **fungistatičen**, v VST ni razloženo, pri geslu **mikostatik** pa tudi ne piše nič drugega kot »gl. fungistatik«. Pomen te geselske besede in opisa lahko torej razvozljajo le strokovnjaki za latinščino in grščino, dobri poznavalci tujk in tisti, ki uganejo, kaj od njih zahteva VST: da bo za ugotovitev pomena besede FUNGISTATIK prebral opise vseh gesel, ki se začenjajo s »FUNGI-«⁴, nato pa poiskal še razlago pomena končnice »-STATIK«⁵ in si sam napisal razlago. Ampak takšni mojstri slovarjev tujk običajno ne rabijo.

3) Pozabljene slovenske sopomenke

V opisih nekaterih tujk v VST ni navedena slovenska sopomenka, čeprav obstaja in je vsaj v eni od slovničnih oblik že kje uslovarjena (npr. v SSKJ, SP'62 ali ST'68).

Primer:

– **sterilizacija**

Sopomenke v VST: **steriliziranje** (v opisu 1), **X** (v opisu 2).

Sopomenke v ST'68: **razkužitev** (v opisu 2, ki ustreza opisu 1 v VST), **ojalovitev**, **jalovitev** (v opisu 1, ki ustreza opisu 2 v VST).

Beseda RAZKUŽITEV je tako zelo navadna, da je avtorji VST nikakor ne bi smeli spregledati. Enega od možnih vzrokov, zakaj se je to zgodilo, razkrije že bežen pogled v SSKJ: v opisih besed STERILIZACIJA, STERILIZIRATI in STERILIZIRANJE slovenske sopomenke (razkužitev, razkuževanje, razkuževati) sploh niso navedene. Toda sleherni slovenski slovaropisec bi se jih moral spomniti tudi sam, brez pomoči s sopomenkami silno revnega SSKJ. Res je sicer, da ni vsaka razkužitev oziroma vsako razkuževanje sterilizacija v strokovnem pomenu (ti so navedeni v SSKJ), a pomenu, ki je naveden v VST (»uničevanje mikroorganizmov in njihovih spor«), povsem ustreza tudi slovenski izraz RAZKUŽEVANJE.

Besedo OJALOVITEV pozna tudi SP'62, v SSKJ sta navedena nedoločnika OJALOVITI in JALOVITI (iz katerih ni težko izpeljati glagolnikov OJALOVITEV in JALOVITEV), SP'01 pa navaja le nedoločnik JALOVITI⁶, ki je edini omenjen tudi v VST, a ne pri geslu sterilizacija.

Vse kaže, da bomo morali tisti Slovenci, ki raje napišemo kakšno tujko manj kot več, še naprej uporabljati starega "verbinca". Njegovi zastarelosti navkljub.

4a) Slovar tujk uvaja tuje tujke

Snovalci VST so se odrekli mnogim Verbinčevim tujkam, med katerimi so resda tudi že zastarele, a se marsikatera vendarle najde vsaj v starejših knjigah.

⁴ Pri čemer pa vsa gesla, ki se začenjajo s predpono »FUNGI-«, niti niso povezana z glivami, čeprav bi po razlagi te predpone v VST lahko tako sklepali.

⁵ Kjer je, mimogrede, med zgledi omenjen BAKTRIOSTATIK* (pravilno bi bilo BAKTERIOSTATIK).

⁶ Nedoločnika OJALOVITI in obeh glagolnikov v SP'01 začuda ni. A takšna ignoranca vrhovnih besedoslovcev pač ne bi smela biti razlog, da niso navedene v slovarju tujk. Saj gre vendar za slovar.

Knjige so namreč vsaj pred izdajateljskim bumom, ki smo mu priča v zadnjih letih, veljale za trajno vrednost, zato jih lastniki nismo in ne bomo pometali stran. Da pa danes ni več tako, dokazuje s svojo nekakovostjo prav VST.

In s čim so v VST nadomeščene Verbinčeve zastarele in "zastarele" tujke? Ne le z »besedami, ki so bile v drugi polovici 19. stoletja ali v 20. stoletju IZPOSOJENE V SLOVENSKI JEZIK ... ter SE UPORABLJAJO V KNJIŽNEM JEZIKU IN TEMU NAJBLIŽJIH JEZIKOVNIH RAVNINAH«⁷, ampak tudi s "tujkami", ki so bile uvožene neposredno iz tujih slovarjev tujk, mdr. hrvaškega, nemškega in angleškega. In to niso tujke, ki bi jih Slovenci potrebovali ali, Bog ne daj, celo uporabljali. Ne, uvožene so bile (tudi) tujke, ki se pri nas nikoli niso, in se, če nas pamet ne bo zapustila, tudi nikoli ne bodo uporabljale. Vsaj v višjih ravninah jezika ne. Kdor pa prebira oziroma prevaja (srbo)hrvaške, nemške ali angleške knjige, si pri tem navadno ne pomaga s slovarjem tujk, ampak z ustreznim tujejezično-slovenskim ali tujim enojezičnim razlagalnim slovarjem.

Primeri po nepotrebnem uvoženih "izmov" (mimogrede, gesla **izem** [>SSKJ] oziroma **izmi** v VST ni, čeprav zanesljivo ni slovenska beseda), ki, kot kaže, predstavljajo »GLOBALNI JEZIK ZA GLOBALNI ČAS«, kakor je pisalo v oglasu za VST: – **avlija**⁸, »hišno dvorišče«⁹.

Ta beseda naj bi k nam prišla »prek srbohrvaščine iz turščine«, toda za slovensko hišo z avlijo še nisem slišal, prav tako še nisem zasledil omembe turške ali "turške" avlije v kaki manj kot tričetrst stoletja stari slovenski knjigi. Od kod torej razlaga »prek* srbohrvaščine iz turščine«, če je več kot očitno, da gre za srbohrvaški turcizem, ki med Slovenci ne živi?

V opisu takšnih gesel bi – če se jih že uvrsti v slovar tujk – moralo pisati »dvorišče turške hiše« ali »hišno dvorišče v balkanskem muslimanskem okolju«, ne pa »hišno dvorišče«. Da tega ne trdim kar tjavendan, lahko pokažem s primerom mednarodno znanega turcizma **liman**, katerega opis »plitev morski zaliv, ki zaliva ustje reke« se upravičeno razume kot »tak zaliv kjer koli na svetu«. Avlija pa še zdaleč ni "hišno dvorišče kjer koli".

– **drummer**⁹, »v zabavni in jazzovski glasbi bobnar«⁹.

Angleški drummer je po slovensko vedno bil in bo BOBNAR, ne glede na to, ali bobna v jazzovskem ansamblu ali pa sam, doma, v garaži. Saj vendar tudi jazzovski TROBENTAČ ni "trumpeter"⁸!

Ali je res treba v slovenske slovarje uvajati takšne "tujke"⁹? Za razlago takšnih besed imamo vendar angleško-slovenski slovar. In ali uvedba te "tujke" pomeni, da bo naslednji korak podomačitev "dramer"⁹?

⁷ To je nekoliko prirejen citat iz *Temeljev Velikega slovarja tujk*.

⁸ Sodeč po dejstvu, da te "tujke" v VST ni, so bili tega mnenja – presenetljivo – tudi njegovi sestavljanci.

⁹ Beseda DRUMMER⁹ je bila bržkone prepisana iz kakega nemškega slovarja tujk. Toda tujka, ki jo iz kdo ve kakšnega razloga uporabljajo in uslovjarajo Nemci (v Dudnovem slovarju tujk je opisana kot »tolkalec v bandu«), ni nujno primerna za "presaditev" v slovenski slovar. Celó če jo morebiti res uporablja kak slovenski jazzist (ali pop glasbenik), ni rečeno, da si zasluži slovarsko priznanje.

Sporen je tudi opis, ki razlikuje med zabavno glasbo in jazzom. Tudi jazz je namreč zvrst zabavne glasbe [> *The Penguin Encyclopedia of Popular Music*], saj ga ni mogoče enačiti z resno, klasično glasbo.

– **džul imbrišim**^{??}, »kitajska albicija, kitajska svetlica«.

Imeni, navedeni kot opis, sta edini slovenski dvobesedni imeni te rastline (mimogrede, v *VST* med njima manjka vejica). Res bi bilo zanimivo od avtorjev *VST* izvedeti, kdo od govorcev slovenskega jezika (in od kdaj) uporablja arabizem oziroma turcizem DŽUL IMBRIŠIM^{??}, ki ga je v *VST* lahko zaneslo kvečjemu iz hrvaškega *Rječnika stranih riječi*¹⁰ ali kakega prav tako neslovenskega slovarja turcizmov.

Sicer pa ime DŽUL IMBRIŠIM^{??} ni videti novolatinskega^{??} izvora, kot trdi *VST*, ampak arabskega. Novolatinski je le zapis arabskega imena.

– **hrisovulja**^{??}, »zlata bula, vladarski pisni odlok z zlatim pečatom«^{??}.

Ta srbohrvatizem že zaradi predpone »hriso-« (namesto slovenske »hrizo-«) ne sodi v slovenski slovar tujk, kaj šele zaradi končnice »-vulja« (namesto »-bula«). Oblika, primerna za slovensko rabo, je **hrizobula**, ki celo je uvrščena v *VST*, vendar ni opisana kot »zlata bula«, ampak le kot »darilna listina«. Sicer pa je netočen in zavajajoč tudi opis iztočnice HRISOVULJA^{??}, kajti pisati bi moralo še »v Bizancu in stari Srbiji« [> *Opća enciklopedija JLZ*].

Po logiki "tujke" HRISOVULJA^{??} bi zbiralci gradiva za *VST* lahko samo s strani 271 *Srbskohrvatsko-slovenskega slovarja DZS* prepisali še vsaj naslednje silno zanimive besede: **hrisovulj**^{??} (pomeni isto kot HRISOVULJA^{??}), **hrka**^{??} (»moški, ženski površnik, podložen z bombaževino«), **hrkac**^{??} (»v Dalmaciji posmehljivo ime za pravoslavnega kristjana«), **hrmza**^{??} (»ljudski pripomoček za depilacijo«) in **hrnja**^{??}, **hrnjica**^{??} (»človek z zajčjo ustnico«).

– **jerarh**^{??}, »pravoslavni škof«.

Tudi za to besedo velja, da je v *VST* uvožena po nepotrebnem, saj imamo zanjo slovenskemu knjižnemu jeziku prilagojen izraz **hierarh**.

– **kabadahija**, »namestnik dahije; fig. nasilnež«^{??}

Izraz kabadahija nima v slovenščini nikakršnega figurativnega pomena! Le kako naj ima beseda, ki je ne poznamo niti v njenem osnovnem pomenu, prenesen pomen?

– **lal**^{??}, »1. rubinast, rdeč; 2. nem, neslišen«.

Namesto komentarja k temu turcizmu si bom sposodil citat iz *Uvoda VST* (v zvezi z besediščem *VST*): »... zato ga je bilo treba še posebej pregledati, posodobiti in UJETI POMENE, KI SO ŽIVI V SLOVENSKEM OKOLJU«.

Seveda velja vprašanje o živosti »ujetih pomenov« in tudi samih besed še za marsikatero drugo v *VST* uslovarjeno "tujko" – nekaj jih opisujem prav pod to točko (4a).

¹⁰ Kolikšno zaupanje lahko vzbuja slovar tujk, ko njegovim avtorjem niti naslova dveh izmed glavnih virov ni uspelo prav prepisati? V poglavju *Viri* sta namreč omenjena kar dva *Rječnika stranih riječi*, na katerih naslovnica z velikimi črkami piše *Rječnik stranih riječi*.

– **mindža**^{??}, »ženski spolni organ«.

Ta "ciganizem" (tako razumem oznako »cig.«, ki je v seznamu kratic^{??} [gl. točko 7] sploh ni) italijanskega izvora, najverjetneje prevzet iz hrvaškega *Rječnika stranih riječi* ali kakega drugega hrvaškega slovarja, je brez kakršnega koli kvalifikatorja, ki bi čudečemu se bralcu pojasnil, kdo v Sloveniji uporablja ta izraz. Je morda DEL »BESEDIŠČA, S KATERIM SE ŠTUDENT SLOVENSКИH FAKULTET SREČUJE MED ŠTUDIJEJEM« (citat iz *Uvoda VST*)?

– **panos**^{??}, »svetlobno znamenje, bakla, luč, zubelj«.

Ta "tujka" je kljub grškemu zvenu čisto navaden srbohrvatizem [> *Srbsko-hrvatsko-slovenski slovar DZS*], ki med Slovenci zanesljivo ni v rabi. Sploh pa bi Slovenci grško besedo PHANOS podomačili v **fanos**^{??}.

– **srma**^{??}, »srebrna nit za filigranske izdelke in krašenje obleke«, in **srt**^{??}, »1. zadnja stran trupa, hrbet (človeka ali živali); 2. lisičje krzno pri repu«.

Še dve "tujki", prevzeti iz *Srbskohrvatsko-slovenskega slovarja DZS* ali hrvaškega *Rječnika stranih riječi* – čemu? Vsekakor bi namesto njiju v *VST* sodila beseda **surf**, h kateri zdaj v prazno kaže kazalka pri iztočnici **surf**.

Sicer pa, kaj sploh je TUJKA? Po *SSKJ* je to (v jezikoslovju) »prevzeta beseda, ki ni popolnoma prilagojena izposojajočemu si jeziku«. Ravno kar naštete besede to niso, kajti Slovenci jih nismo prevzeli. Prevzeli so jih avtorji *VST*.

V poglavju *Temelji Velikega slovarja tujk* je mogoče izvedeti, da osnovo besedišča *VST* sestavljajo PREČIŠČENA, PREGLEDANA IN DOPOLNJENA besedišča *ST*⁶⁸, *LCZ*³ in drugih leksikonov Cankarjeve založbe. S čim vse so bila dopolnjena, povedo pravkar navedeni primeri. Kaj vse se je moralo znajti šele v zbirki 400.000 besed in besednih zvez, katerih cvet (80.000 ali 20 odstotkov) je našel pot v *VST*!¹¹

In zakaj v tem cvetoberu ni npr. tujk **piar** in **piarovec**, ki sta že nekaj let pogosti gostji na straneh časopisov? Ali morda nista tujki? V *VST* je le **PR**, a od piarovca do PR je za iščočega, ki ni najbolj na tekočem z novotami, ki jih (po sili razmer) proizvajajo novinarji, zelo zelo dolga pot. Ravno pogosta raba v dnevnem časopisju bi morala biti eno izmed najpomembnejših meril za uvrstitev besed tujega izvora v slovar tujk (seveda pod pogojem, da ne gre za pravopisno neustrezno podomačitev), ne pa enkratna omemba v kakšnem eksotičnem slovarju ali knjigi.

Da nabiranje "tujk" in tujk iz tujih slovarjev ni bilo pretirano kritično, se vidi tudi po tem, da kljub poplavi turcizmov v *VST* ni besede **džaur**, ki jo poznata tako *LCZ*³ in *SSKJ* kot *ST*⁶⁸, precej domača pa je, če me spomin ne vara, tudi v (nekoč) priljubljenih delih Karla Maya.

¹¹ Mdr. se je v tej preobsežni zbirki znašla beseda **kolodont**^{*}, ki je v *Temeljih Velikega slovarja tujk* izrecno omenjena kot ena izmed besed, ki so v slovar bile uvrščene. Toda v slovarskem delu *VST* jo boste iskali zaman. Pa saj je še dobro, da je tako, kajti nekoliko zastarel pogovorni izraz za zobno kremo je **kalodont**.

Avtorji VST so se pometanja po ST⁶⁸ vsekakor lotili s preveliko metlo, saj beseda DŽAUR še zdaleč ni edina beseda, ki je neupravičeno končala v smeteh. V VST manjka mdr. tudi ime **Sefard**, ki je nepogrešljiv par imenu Aškenaz. Pri tem geslu celo piše »prim. sefard¹²«, a kaj, ko v VST ni ne Sefarda z veliko začetnico ne sefarda z malo začetnico.¹²

Zavrženo je bilo tudi geslo **langue d'oil** (»srednjeveški severnofrancoski govor«) – morda samo zato, ker je v LCZ'3 in VSL le podgeslo gesla **langue d'oc** (»srednjeveški južnofrancoski govor«). Toda izraz zato ni dosti manj pomemben, predvsem pa sta ta dva pojma tesno povezan par (tako kot npr. sever in jug).

In po kakšnem kriteriju je bila v VST uvrščena beseda **džuma** (»druženje muslimanov ob molitvi vsak petek v tednu«), beseda **džuba** (»dolga brezrokavna obleka muslimanskih duhovnikov« [> *Srbskohrvatsko-slovenski slovar* DZS]) pa ne? Mar nista obe besedi enako povezani z muslimanskimi verskimi obredi?

4b) Sodijo izposojenke tudi v slovar tujk?

Ko listam po slovarju **tujk** in najdevam besede, kakršne so ČEBULA, LUK in ŠKARJE, ki so v slovenskem jeziku doma že vsaj štiristo, petsto ali več let (kdo sploh lahko z gotovostjo trdi, od kdaj?) in jim v nekaterih primerih nikakor ni mogoče ugotoviti zanesljivega izvora (takšna je beseda **luk**, ki je splošno slovanska [> *Etimološki slovar slovenskega jezika*] in morda sploh ni izposojenka)¹³, se sprašujem, kaj je vodilo snovalce VST k temu, da so vanj po eni strani vključili toliko izposojenk, po drugi pa izpustili prenekatero bolj ali manj aktualno tujko? Je bilo preprosteje zbirati gradivo iz domačih in tujih slovarjev z obširno etimološko razlago kot iz virov (npr. časopisov) brez nje?

Če je v *Temeljih Velikega slovarja tujk* pojasnjeno, da so za njegove avtorje TUJKE besede, ki so bile v slovenščino izposojene v drugi polovici 19. ali v 20. stoletju, pa za IZPOSOJENKE (po SSKJ so to »prevzete besede, popolnoma prilagojene izposojujočemu si jeziku«) ni postavljena nobena omejitev, ne časovna, ne jezikovna. To pomeni, da bi morale biti v VST uvrščene čisto vse izposojenke in domnevne izposojenke, ki so v vsakdanji rabi. Pa je res tako? Še zdaleč ne, saj že bežno listanje razkrije, da jih manjka precej, tudi takšnih, ki so mlajše od v prvem odstavku omenjenih. Tako v VST ni besede **čekan**, ki je turškega izvora, **grb**, ki je izposojena iz severnoslovanskih jezikov, sicer pa nemškega izvora, **hlače**, ki je baje romanskega izvora, itd. Manjka tudi cela kopica izposojenk iz rajne srbohrvaščine (npr. **učinek**, **zlikovec**, **zločin**; mar to niso izposojenke?), ki so v nekaterih primerih po mladosti sodeč celo prave tujke (npr. **četnik**, **obala**, **povorka**) in bi torej morale biti uvrščene v slovar s takšno zasnovo, kakršno ima VST.

¹² Pravilno bi bilo z veliko začetnico, saj SEFARD ni verska oznaka, ampak etnična.

¹³ Etimologija VST, na podlagi katere je bila beseda LUK razglašena za tujko, je nadvse "prepričljiva": »[*]«.

Etimologija slovenskih izposojenk iz tujih jezikov je že nekaj let obširno razložena v različnih etimoloških slovarjih (tudi v slovarju priročnega formata, po vsakomur dostopni ceni), zato slovar tujk, ki zajema le nekatere, po čudnih kriterijih nabrane izposojenke (pa še te na račun pravih tujk!), drugih pa ne, res ni potreben.

Glede na to, koliko izposojenk ni bilo uvrščenih v *VST*, je naravnost neverjetno, da so njegovi avtorji v svoj izbor uvrstili tudi besedo **podí** (po *SSKJ* »skalnata planota v gorah«), ki naj bi bila po *VST* izpeljana iz latinske besede »podium«*, v resnici pa je čisto navadna množinska oblika slovenske [> *Slovenski etimološki slovar MK*] besede **pod**, ki je po *SSKJ*, *Pleteršniku* in *Etimološkem slovarju slovenskega jezika* prvotno pomenila skedenj, nadstropje, gumno ipd.! Sorodnost teh besed potrjuje tudi navedba pomenov v *SSKJ*: »skalnata planota v gorah«, »skedenj« in »obloga na spodnji površini zaprtega prostora, po kateri se hodi« v istem geselskem članku. Etimologija *VST*, ki slovenske pode izpeljuje iz latinskega podija, je zato toliko bolj neverjetna, že kar škandalozna.

Še bolj očitna in škandalozna neumnost je etimologija besede **ranina**, ki po *SSKJ* pomeni »trta, katere grozdje zgodaj dozori«, po *VST* pa »sorta vinske trte« in »zgodnje belo vino«¹⁴. Etimologija *VST* je tako zelo neverjetna, da ne verjamem, da bi lahko bila rezultat človeškega razmišljanja, ampak kvečjemu računalniške nespameti. Črno na belem namreč piše, da **RANINA** ne izvira iz slovenske besede **RAN** (»zgodnji«) [> *Slovenski etimološki slovar MK*], ampak iz latinske besede **RANA*** (»žaba«!). Slovenci naj bi torej po mnenju avtorjev *VST* (oziroma njihovega računalniškega programa?) gojili nekakšno »žabjo trto« in pili »žabje vino«. Bog nam (jim) pomagaj!

4c) Jezikovne smeti

V *VST* je mogoče najti spakedranke, ki jim jezikovno ozaveščen Slovenec ne bi prisodil niti nižje pogovorne jezikovne ravni, kaj šele višje, primerljive s knjižnim jezikom, kar naj bi bil eden izmed kriterijev za uvrstitev posameznih besed v *VST*.

Za ilustracijo navajam tri primere, ki sem se jih, ko sem jih ugledal, skorajda ustrašil.

a) Beseda **GOLMAN** je opisana le kot »gl. golkipер«¹⁴, kar pomeni, da naj bi bil **golkipер**¹⁴ boljša¹⁴, navadnejša¹⁴ tujka za vratarja. To seveda ne drži. Kljub temu, da berem časopise in tu in tam spremljam prenos kakšne tekme, za »golkipерja« še nisem slišal. Sanja se mi ne, kdo uporablja to novoto. Tisti, ki znamo slovensko in spoštujemo svoj jezik, zagotovo ne.

To pomeni, da bi kazalka »gl.« morala biti navedena v opisu gesla golkipер, ne pa golman. Seveda pa manjka tudi kvalifikator »slengovsko«, »žargonsko«

¹⁴ Vendar to, kar piše v *VST*, ni čisto res, kajti zgodnje belo vino je **RADGONSKA RANINA** [> *SSKJ*], **RANINA** pa je kakršno koli zgodnje vino (tudi rdeče).

ali »nižje pogovorno« (vendar bi bila takšna oznaka žalitev za večino vsakdanjih slovenskih izposojenih in neizposojenih besed, ki so jih jezikoslovci upravičeno ali neupravičeno ožigosali kot nižje pogovorne). Še bolje pa bi bilo, ko bi urednik takšno besedo preprosto črtal in jo poslal tja, kamor spada: na jezikovno smetišče.

b) Besedi **hobl*** (»strgalka, strgača«; nemško **HOBEL**) se že na prvi pogled vidi, da ne domuje v višjih ravninah slovenskega jezika, iz katere od nižjih naj bi izviral, pa *VST* ne pove. Tudi nič kaj strokovno ne zveni.

Kaj torej dela v slovarju tujk, v katerega naj bi bile vključene le tiste stilno nižje označene prevzete besede, ki so se »ohranile na določenem STROKOVNEM področju« (tako vsaj piše v *Temeljih Velikega slovarja tujk*)? Se je v njem morda znašla zato, ker so jo v svojem slovarju tujk, *Rječniku stranih riječi*, navedli Hrvatje? Naj bo vir hrvaški ali naš, zbiralci gradiva so spregledali, da bi ta "strokovna" beseda v slovenščini celo kot nižje pogovorna smela biti zapisana kvečjemu v obliki **hobel**? (izgovor »hobl«).

c) Strokovni izraz za ANGLEŠKI ROG naj bi po *VST* bil **Englisch horn***. Prav rad bi izvedel, na kateri slovenski glasbeni šoli oziroma v katerem slovenskem učbeniku se uporablja to ime, ki niti ni pravilno prepisano (iz nemškega slovarja?), saj Nemci besedi **ENGLISH in HORN** pišejo skupaj (**Englischhorn**? [*> Veliki nemško-slovenski slovar DZS, MyGT*]). Seveda pa niti pravilno prepisana beseda ne sodi v slovenski slovar tujk, ampak kvečjemu v učbenike kakega ponemčevalskega Schulvereina.

Kaj pomaga prečiščevanje (že enkrat prečiščenih) besedišč slovarjev in leksikonov, če po drugih kanalih pridejo v slovar besede tako zelo dvomljive kakovosti? Če pa je slovensko strokovno izrazje res na tako nizki ravni in sta spakedranki **GOLKIPER**? in **HOBL**? vendarle strokovna izraza, bi bilo treba novo izdajo *VST* nujno dopolniti s podobnimi "strokovnimi" izrazi, ki jih v tej izdaji ni, npr. **mebel**? (ali morda kar **mebl**?), **šrauf**? (**šrauf**?) in **štekar**?. Strokovnjaški tujki **ENGLISCHHORN**? pa bi se lahko pridružili še podobni izrazi **Blockflöte**? in **Scnabelflöte**? (»kljunasta flavta«), **Querflöte**? in **Traversflöte**? (»prečna flavta«), **Mundharmonika**? (»orglice«), **Trommel**? (»boben«) itd.

5) Zgolj prepisovati ali tudi podomačevati, popravljati in usklajevati?

V zbirki gesel, zbranih z vseh vetrov, se kaj hitro pokaže, kako različen je pristop pri podomačevanju prevzetih besed v različnih strokah. Vendar tu ne gre le za vprašanje, ali so imena s področja X lahko pisana po domače, če so podobna imena s področja Y pisana v izvorni obliki, ampak predvsem za vprašanje različnih načinov podomačevanj.

V posameznih strokovnih slovarjih so podomačitve videti v redu, če so narejene po istem kopitu. Ko pa kompilatorji zberejo gradivo iz različnih strokovnih in "strokovnih" slovarjev, nastane sračje gnezdo, ki mu je le malokdo (če sploh kdo) lahko kos. Tako se je tudi v *VST* znašlo precej pravopisno

vprašljivih gesel, ki bi jih morali redaktorji popraviti in poenotiti, ne pa zgolj prepisati. Zveneči naslovi slovarjev in leksikonov, iz katerih so nabirali tujke, pač ne pomenijo, da je vse, kar piše v njih, tudi res pretehtano in prav.

a) V *VST* je nekaj besed, ki so v enem pomenu zapisane na en način, v drugem pa na drug, čeprav so v izvorniku enakopisnice.

Primer:

Beseda **addukcija** [> *Pravopis medicinskih izrazov*] je po *VST* medicinski izraz za »primikanje, premik dela telesa k ... središčni ravnini uda«, **adukcija** [> *ST'68, SP'01*] pa mdr. fiziološki izraz za »pritezanje, pritegnitev uda (k središčnici)«. Opisa sta sicer različna, vendar opisujeta isto stvar, ki jo fiziologi, če je verjeti *VST*, imenujejo drugače kot medicinci.

Kadar se v slovarju znajdetta različni besedi, ki opisujeta isto stvar, sta običajno označeni za sopomenki, v tem primeru pa ni tako. To, da se izraza *adukcija* in *addukcija* uporabljata v različnih, a vendarle tesno povezanih strokah, se mi ne zdi ravno prepričljiv razlog za njuno "različnopomenskost".

Da pisanje oziroma slovaropisno obravnavanje teh dveh izrazov res ni povsem domišljeno, kaže iztočnica **aduktor** [> *Pravopis medicinskih izrazov, VSL*], ki v *VST* nima "fiziološke" dvojnice **aduktor** [> *ST'68*].¹⁵ Fiziološko *adukcijo* namreč opravlja *ista* mišica kot medicinsko *addukcijo*, zato je ni mogoče imenovati (le) *aduktor*.

V *ST'68* sta bila uvrščena tako **ADUKTOR** kot **ADUKCIJA**, kar pomeni, da so avtorji *VST* različico **ADUKTOR** črtali namerno.

b) Še več je izvornih oblik besed, ki jih pišemo (oziroma naj bi jih pisali) samo in izključno v podomačeni obliki (v izvorni pa nekaterih izmed njih sploh nikoli nismo), a so vseeno našle prostor v *VST*. Pri njih sicer včasih piše le »gl. ...«, a to ne pomeni vedno niti tega, da je druga oblika boljša, kaj šele, da izvorna oblika ni primerna za rabo v slovenskih besedilih.

Primer:

Poleg že od zdavnaj podomačene besede **etaža** je v *VST* povsem brez potrebe uslovarjena tudi izvorna francoska beseda **etage**¹⁶.

c) V *VST* je tudi precej tujih izrazov, ki so sicer novote (vsaj, kar se tiče uslovarjenosti v splošnih leksikonih in slovarjih), a bi jih po dosedanjih zgledih in/ali pravopisnih pravilih morali podomačevati, npr. besede iz kitajščine in japonsščine.

Za primer navajam nepodomačene ali narobe podomačene besede s strani 1241, med katerimi je nekaj pravcatih čudes:

¹⁵ Izraz **ADUKTOR** je v *VST* opisan kot »primikalna mišica«, slovenska sopomenka **PRIMIKALKA** pa ni navedena [gl. točko 3].

– **wingčun***: pravilno podomačena oblika bi bila **vingčun**.

Kombinacija črk »w« in »č« v eni besedi je vsaj zame nekaj povsem novega, doslej še nikjer videnega – niti v najslabših ugankarskih slovarjih ne.

– **wucai**^{??}: podomačena oblika bi bila **vucaj**.

– **wushu**^{??}: podomačena oblika bi bila **vušu**.

To, da je iztočnica navedena v **izvirni** obliki, v opisu pa cel kup drugih kitajskih besed v bolj ali manj pravilno podomačeni obliki (npr. šaolin-čuan, tai^{??}-či čuan), je res nenavadna slovaropisna metoda.

– **wutaj***

Od kod se je vzelo to skrpucalo, ne vem, a sopomenka za besedo WUCAI^{??} (opisano je z »gl. wucai«) že ne more biti. Očitno ne gre niti za zapis v pinjinu niti za angleško prečrkovanje (to naj bi bilo po VST »WU TS'AI«), ampak za nekakšen bržkone miže prepisan in z levo roko podomačen zapis.

– **wuwei**^{??}: podomačena oblika bi bila **vuvej**, sporen je tudi izgovor »vuvei«^{??} [> SPP].

Na eni sami samcati strani torej najmanj pet tujk(?), ki bi morale biti podomačene, a niso, ali pa so bile v poskusu podomačitve(?) skrotovičene do nerazpoznavnosti.

Vendar to sploh niso edine očitne napake na tej strani. V nebo vpijoča napaka je tudi iztočnica **würtemberžan***, ki bi morala biti zapisana ali v obliki **würtemberžan** ali v povsem podomačeni obliki **virtemberžan**, kajti za opuščanje drugega »t« iz imena Württemberg ni nobenega razloga. Če so nemško ime WÜRTEMBERGER morda narobe podomačili slovenski konjerejci, še ne pomeni, da moramo zdaj vsi piščoči Slovenci (tudi slovaropisci in kompilatorji) zvesto prepisovati njihovo napako.

č) Za konec točke 5 še nekaj cvetk in spornih novot, nekritično (ne)prepisanih iz SP'01.

– Le kakšen par sta gesli **amonijak**^{??} in **salmiak**? Čuden. Če so avtorji VST povsem uveljavljeno besedo **amoniak** po slabem pravopisnem zgledu pokvarili v AMONJAK^{??}, bi morali enako storiti tudi z besedo SALMIAK (končnica »-iak« je namreč od amoniaka!), čeprav so pravopisci nanj pozabili.¹⁶ Še bolje pa bi bilo, če bi amoniak vsaj zaenkrat pustili lepo pri miru in počakali, kaj se bo na koncu (se pravi čez nekaj let ali celo desetletij) izcimilo iz sedanje pravopisne zmede.

– Drug nenavaden par, na čigar različnost je tako kot na v prejšnjem odstavku obravnavanega vplivala pravopisna "viroza J", sta besedi **florijada**^{??} (oziroma katera koli druga »-jada^{??}«) in **miriada**.

– V opisu gesla SVADEŠA (in še nekaterih drugih) je znameniti priimek **Gandhi** po pravopisnem zgledu postal **Gandi**, v opisih gesla gandizem pa ostal v izvorni obliki.

¹⁶ Na SALMIAK so pozabili v prvi izdaji SP'01 (iz leta 2001), po objavi moje kritike Čeri v slovenskem pravopisnem morju v Sodobnosti (leta 2002) pa so, opozorjeni na neskladnost para AMONJAK^{??} – SALMIAK, pokvarili tudi to besedo (v drugi izdaji SP'01 iz leta 2003).

– V *VST* ni besed *DVD*, *DVD-ROM* (in *devede*), čeprav smo jih v času, ko se je slovar pripravljaj, že prav pogosto srečevali. Kot da ne obstajajo. Pri tem pa je najbolj zanimivo to, da so na iste besede pozabili tudi pravopisci.

– Slovenec novote **hammondorgle*** še prebrati ne zna, ne da bi jo prej trikrat pogledal (še dobro, da je v *VST* zraven navedena izgovorjava), nekaterim slovenskim slovaropiscem pa se pravopisna domislica, da je treba zloženke pisati po nemškem vzoru, očitno zdi tako enkratna, da so jo nemudoma uvrstili v *VST* namesto edine zares slovenske oblike **Hammondove orgle** [> *LCZ'3, Slovensko-nemški slovar DZS*].

Pohiteli so tudi s promocijo pravcate ogabe, besede **hi-figramofon***, ki je v opisu gesla *HI-FI*– uslovarjena namesto narazen pisane besede **hi-fi gramofon**. Niti nemškimi jezikoslovcem še ni prišlo na misel, da bi skovali kaj tako nenaravnega, neizgovorljivega (meni ta beseda ne gre in ne gre z jezika) in tako zelo skrotovičenega (v nemških slovarjih je mogoče najti le oblike *HiFi-xy* in *Hi-Fi-xy*). Preseneča pa tudi to, da so avtorji *VST* navedli enako “hi-fizloženko”, kakršna je nastala v pravopisni delavnici, namesto da bi se odločili za kak izvirnejši zgled.

Niso pa v *VST* skupaj pisane vse kandidatke za skupaj pisanje, ampak predvsem (le?) tiste, ki so jih za zgled navedli pravopisci (v *SP'01*). Tako bi v slovarju tujk, v katerega so uvrščene **HAMMONDORGLE***, tudi geslo **biseau rez** smelo biti zapisano le v obliki **biseaurez***, a ni, saj te zloženke ni v *SP'01*. Prav tako bi poleg pravopisno “bolj pravilnega” izraza **kokeršpanjel*** (pravopisno “manj pravilnega” **koker španjel** v *VST* ni) ne smel biti uslovarjen narazen pisani izraz **brak jazbečar**, ampak **brakjazbečar***. Toda te oblike v *VST* ni – najbrž prav zato, ker je ni v *SP'01*.

Da bi bila štorija *VST* glede pisanja zloženek skupaj in/ali narazen še manj smiselna, pa je poskrbljeno z geslom **Englisch horn*** [gl. točko 4c], ki je kljub temu, da gre za pristno skupaj pisano nemško besedo (**Englischhorn**), pisana narazen.¹⁷

6a) Kopica sodelavcev, korektorja pa nobenega

V obširnem seznamu sodelavcev *VST* ni naveden niti en sam samcat **korektor**. Temu primerno je tudi število spregledanih zelo opaznih računalniških in drugih škratov.

– Neopažene so ostale mnoge očitne tipkarske napake, kakršna je podgeslo **efecienten*** (namesto **eficienten**) pri geslu **EFICIENT**, in računalniški škrti, kakršen je ta, da je na strani 532 izginilo nekaj »č-jev«, in sicer v besedah **kaket*** (namesto **kačket**), **kaua*** (namesto **kačuča**) in **kaunka*** (namesto **kačunka**). Pri tem pa si niti v sanjah ne znam predstavljati, po kakšni logiki naj bi bila beseda **KAČUNKA** (ali sploh je tujka?) izpeljana iz novolatinske besede **CALLA**.

¹⁷ Za opisano zmedo s skupaj in narazen pisanimi zloženkami so vsekakor bolj kot nekritični posnemovalci zaslužni pravopisci, ki so se šli revolucijo tam, kjer ni bilo treba.

Na strani 478 pa niso izginili le »č-ji«, ampak tri geselske besede (srbohrvaški turcizmi) v celoti. Najbrž zato, ker so sami ugotovili, da jih je v VST že preveč oziroma da niso ustrezno opisani [gl. točko 4a].

– Računalniški škrtat je, kot kaže, krepko ponagajal tudi pri zapisu mnogih japonskih besed [gl. točko 8]. Kot da bi vedel, da ne bo nikogar, ki bi pravočasno opazil, kaj je ušpičil.

– Ničkoliko je kazalk, ki kažejo v prazno, npr. pri geslu **šit**, katerega razlaga naj bi bila navedena pri neobstoječem geslu **shit**. V takem primeru naivnemu uporabniku oziroma kupcu slovarja ne preostane drugega, kot da si da duška z enim krepkim »šit!«.

– Še več je delitev besed na mestih, kjer jih ne bi smelo biti. Pri tem ne mislim na slovnično pravilnost delitve, ampak na delitve na mestih, kjer je le ena vrstica besedila in ni zato kaj deliti.

– V zaglavju gesla **hauyn** ni med poševnicama, ki naj bi oklepali navodila za izgovor, ničesar. Verjamem, da gre za težji primer, a ravno pri težjih primerih je navodilo za izgovor nujno.

– Na strani 220 se sredi gesel, ki se začenjajo z »dio-« in »dip-«, sveti **eksopeptidaza**, na strani 1190 pa sredi gesel, ki se začenjajo s »tro-«, **betatron**.

Za odkritje tako očitnih napak zadostuje en sam samcat kolikor toliko razgledan in priseben korektor, ki pred oddajo prelomljenih strani v tisk v miru, brez pretirane naglice, po vrsti prebere vsaj vse geselske besede (in preveri kazalke).

6b) Napake vseh vrst in teže

– Beseda **bodybuilder** je v VST podomačena v **bodibilder**, **bodibuilding** pa ni podomačen v **bodibilding** [> VSL], čeprav gre za skoraj identično besedo. Opis gesla **BODIBILDER** (»kdor se ukvarja z **bodybuildingom**«?) pa je enako čuden kot bi bil opis »kdor igra basketball« pri geslu košarkar.

– Beseda **booking** je v VST navedena samo v izvorni angleški obliki, beseda **overbooking** pa samo v podomačeni(?) obliki **overbuking***, kar seveda ni prav že zato, ker sta obe besedi sestavljeni iz enake in istopomenske angleške besede. Prava slovenska podomačitev angleške besede **OVERBOOK**[ING] (ne pa **OVER-BOOKING**?, kot navaja VST) je **prebukiranje** [> SSKJ], vendar te pri nas zelo uporabljane tujke v VST sploh ni. Poleg nje bi v slovar tujk sodila kvečjemu še izvorna angleška oblika, nikakor pa ne zmazek **OVERBUKING***.

– V opisu gesla **šaatnec** so **JUDJE** napisani z malo začetnico, v opisu gesla **šabos** (na isti strani) pa z veliko (**JUDJE**), čeprav gre v obeh primerih za judovske običaje. Morda je res vseeno, ali v takšnih opisih govorimo o Judih kot ljudstvu ali o judih kot vernikih, ampak v istem leksikografskem delu bi morali uporabljati enotna merila – vsaj pri geslih, ki so uslovarjena eno zraven drugega.

– **Mehiški goli pes**, pasma t. i. golih psov, se v mehiškem (oziroma azteškem) izvorniku imenuje **xoloitzcuintle** [> Psi MK], to ime pa je v VST spremenjeno (podomačeno?) v **xoloitzcuintel***, kar ni v skladu z nobenim pravopisnim

pravilom.¹⁸ Vprašljiva je tudi navedena izgovorjava, kajti mehiški »x« se na začetku besed ne izgovarja kot »ks«, ampak kot »h« ali »š«.

Še bolj eksotična in prav tako narobe "podomačena" sopomenka **tepei-zeuintel*** pa sploh ni pravilno prepisana, kajti "izvirna" (po VST) končnica »-[IZ]EUINTLE*« je v primerjavi s končnico »-[ITZ]CUINTLE«, ki bržkone pomeni »pes«, kar preveč sumljiva in celo za Azteke neizgovorljiva.¹⁹

– Tkanina **buksin*** ne obstaja, še manj angleška beseda **bucksin***. Tkanina se po angleško v resnici imenuje **buckskin** [> LCZ'3, VSL], po slovensko pa **bukskin** [> Besedišče slovenskega jezika, SloVL]. Napaka je bila nekritično prepisana od kdo ve kod, kajti oba napačna zapisa sem našel le v *Tekstilnem leksikonu* iz leta 1989, ki pa ga ni na seznamu virov, iz katerih so črpali podatke avtorji VST.

Vsekakor je to, da sta na situ, s katerim so avtorji VST presejali 400.000 zbranih besed, ostali pravilni različici (angleška in slovenska), znak, da je bilo z metodo presejanja nekaj hudo narobe.

– Nobene potrebe ni, da bi po tujem²⁰ zgledu v sanskrtski soglasniški sklop »-KRT« vrvili samoglasnik »i«, kot so to storili avtorji VST pri geslih **prakriti**^{??}, **prakriti**^{??} in **sanskrit**^{??} (teh oblik LCZ'3, VSL in SP'01 sploh ne navajajo, v SSKJ pa je le zadnja, vendar kot slabša različica besede SANSKRIT). Slovencem namreč izgovor soglasniškega sklopa »-KRT« ne povzroča nobenih težav (saj imamo vendar celo svojega, domačega krta!), pa tudi sicer je naš jezik dovolj podoben sanskrtu, da nam vsaj pri pisanju njegovega imena ni treba delati ovinkov prek angleščine ali katerega drugega jezika s skromnejšimi potenciali od našega.

Na precejšno zmedenost pri izbiranju tujk za objavo v VST in njihovi obdelavi kaže tudi način navedbe spornih »-KRITOV«:

a) **prakrit**^{??} je geslo (z identičnim podgeslom PRAKRIT* namesto PRAKRT!), **prakrt** kazalka;

b) **prakriti**^{??} je geslo, oblike **prakrti** pa sploh ni;

c) **sanskrit**^{??} je kazalka, **sanskrt** pa geslo.

Pa še to: tudi besedo **sanskritolog**^{??} bi lahko zapisali brez odvečnega angleškega »i« in v skladu z uveljavljenim slovenskim poimenovanjem za jezik, ki ga ta veda preučuje (torej **sanskrtolog**). Da bi to pravzaprav moralo biti samoumevno, pove opis VST »strokovnjak za sanskrt«.

– Budistični pojem **bodhisattva** je kot geslo navedeno v izvirni obliki, čeprav besede, prevzete iz indijskih jezikov, načeloma podomačujemo. Ena od možnih podomačenih oblik **bodhisatva** pa je namesto kot geslo ali podgeslo navedena le v opisu gesla KVANON.

¹⁸ Ne verjamem, da bi šlo za pomoto oziroma nenamerno "podomačitev", saj je pravilna izvirna oblika navedena tudi v etimološki razlagi VST.

¹⁹ Vsekakor bi VST ne škodilo, če takšnih eksotičnih besed (le kdo jih bo iskal?), ki jih zbiratelji gradiva niti prepisati niso znali, v njem ne bi bilo.

²⁰ Sestavljanje slovarja tujk ne pomeni, da je treba slediti tujim zgledom!

– Pravičen nedoločnik, izpeljan iz besede ANATEMA, je *anatematizirati* [> *SP'62*, *SSKJ*, *MW*], ne pa *anatemizirati*²¹. Da je to res, potrjuje podoben nedoločnik TEMATIZIRATI, izpeljan iz besede TEMA. Napačen nedoločnik je sicer uvrščen tudi v *ST'68* in *SSKJ*, vendar ima v slednjem za razliko od pravilnega povsem *neckerkven* pomen.²¹

Ta napaka sicer ni zrasla na slovenskem zelniku, vendar je v tujih slovarjih (npr. v *MW*) že popravljena, le v slovenskih je po zaslugi premalo kritičnih prepisovalcev neverjetno trdoživa.

– Za konec te točke pa še eden izmed najbolj »elitnih in popolnoma kredibilnih« besedotvornih oziroma slovaropisnih dosežkov: *ritenkongregacija**. Ne vem, iz katerih učenih krogov je ta izraz prišel v *VST*, vsekakor pa je bil »strokovno« prepisan in »podomačen« iz nemškega vira. Nemci namreč uporabljajo besedo RITENKONGREGATION²², ki pa je jezikovno ozavešeni Slovenci ne bi krotovičili v »ritenkongregacijo«, ampak *prevedli* v *kongregacija za bogoslužje in zakramente* (današnji pomen) in/ali *kongregacija svetih obredov* (nekdanji pomen) [> *Nemško-slovenski slovar* DZS].

7) Kakršen slovarski del, takšen tudi dodatek

Napak ne mrgoli le v slovarskem delu *VST*. Zlepa jih ni mogoče spregledati niti v seznamih kratic in okrajšav.

Za začetek se bralec lahko vpraša, kaj so KRATICE in kaj OKRAJŠAVE. Na strani 1289 se namreč začenja seznam z naslovom *Simboli, kratice in okrajšave*, po katerem sta npr. **BSE** (»bovina spongiformna encefalopatija«) in **Inc.** (»Incorporated* company*«)²³ okrajšavi²⁴, povsem primerljivi **CCE** (»Conseil des Communes d'Europe«) in **Ltd.** (»limited«) pa kratici²⁵. Na strani 1301 pa se začenja seznam *Kratice v slovarju*, kjer zanesljivo niso navedene kratice v pravem, ožjem pomenu te besede.²⁴

Skratka, sodeč po naslovih poglavij naj bi *VST* razlikoval med okrajšavami in kraticami, iz konkretnih primerov pa je razvidno, da ni tako.

Mimogrede sem še opazil, da naj bi okrajšavi²⁵ **EEG** in **EKG** pomenili »elektrokardiogram*«, kar pa drži le za EKG. Da posameznih delov besede elektrokardiogram ni mogoče okrajšati v EEG, je vsaj zame več kot očitno.

²¹ Toda pripisovanje drugačnega pomena (»obsoditi, prekleti, izobčiti« namesto »izobčiti iz Cerkve«) napake ne odpravi, pač pa jo le prikrije.

²² Sestavljena je iz nemških besed RITEN, ki pomeni »obredi, ritusi«, in KONGREGATION, ki pomeni »kongregacija«.

²³ V resnici je pomen okrajšave INC. le »incorporated« [> *MW*].

²⁴ Po *SSKJ* sicer lahko okrajšavam rečemo tudi kratice (a to je le – po mojem slab – *podpomen*). Točna definicija kratice je navedena v *Enciklopediji slovenskega jezika CZ*: »beseda, nastala iz sklopljenih krnov *večbesedne zveze*, npr. OF, ... TAM ipd.«. Od omenjenih kratic in okrajšav v *VST* sta torej pravilno imenovani oziroma razvrščeni le Inc. (»okrajšava«) in CCE (»kratica«).

²⁵ Ti dve krajšavi sta malce trši identifikacijski oreh. Po mojem in po *LCZ'3* sta namreč res okrajšavi, saj je okrajšana *ena beseda*, po *VSL* in *SP'01* sta pa kratici²⁷.

Pravilen pomen okrajšave je elektroencefalogram, kar je mogoče preveriti celo v slovarskem delu VST.

8) Brez očitnih napak očitno ne gre

Zaščitni znak večine slovenskih (in mnogih tujih) leksikonov in slovarjev so napake. Toda ne le prikrite, težje opazne, do neke mere dejansko neizogibne napake, npr. v opisih, ampak tudi takšne, kakršni sta že omenjeni "podomačitvi" wingčun* in wutaj*, ki kar butajo v (razgledanega) uporabnika. Ne razumem, kako je mogoče, da kaj takega ugleda luč sveta kljub temu, da so kot avtorji in uredniki leksikonov in slovarjev običajno podpisani sami strokovnjaki, večinoma s strahospoštovanjem vzbujajočimi nazivi in naslovi.

Za omenjeni "podomačitvi" (pa tudi številne druge "podomačene" in izvirne oblike v VST, npr. japonski daimyou* in daitou*) ne najdem podlage v nobenem meni znanem navodilu za prečrkovanje ali podomačevanje, avtorji VST pa tudi niso razkrili, po katerih pravilih so se ravnali: slovenskih xy, izvirnih ali culukafskih? V *Navodilih za rabo* piše le »Za ... kitajščino in japonščino so v VST dosledno? izpeljana transkripcijska pravila in izgovarjava ...« (poudarek je moj).

Vsekakor po SPP ali angleških pravilih za prečrkovanje omenjenih čudes ni mogoče ustvariti, prav tako ne predpisati različnega izgovora črke »i« v japonskih besedah daimyo in daito. Če pa zapisa DAIMYOU* in DAITOU* nista nastala namenoma, ampak jo je avtorjem VST zagodel računalniški škrtat (to je mogoče sklepati po besedi doujou*, ki je navedena na mestu, kjer bi po abecednem vrstnem redu morala biti beseda dojo), si toliko hujšo kritiko zaslužijo pregledovalci besedila (če so sploh bili najeti [gl. točko 6a]), ki tega niso opazili.

Če se po jutru dan pozna, bo stanje v slovenski leksikografiji, slovaropisju in pravopisju v novem tisočletju še bolj porazno kot v prejšnjem. Najprej se je konec leta 2001 "izkazal" Slovenski pravopis, konec leta 2002 pa še Veliki slovar tujk. Oba pa imata še eno nič kaj pohvalno skupno točko: molk, s katerim so se avtorji pravopisa odzvali na drugi del moje kritike, objavljene v Sodobnosti, in molk, v katerega so se ovili avtorji VST po šokantnih javnih očitkih o plagiatorstvu [> Delo, 31. 3. 2003]. Toda pozabili so, da odgovor na javno kritiko ne pomeni le odgovora kritiku, ampak predvsem odgovor zainteresirani javnosti, torej tistim, katerim so prodali svojega mačka v žaklju.

9) Zakaj kritika Velikega slovarja tujk?

Rad bi napisal, da je VST dober slovar in da so omenjene (in neomenjene) napake le malenkostni spodrsaljaji. A to ne bi bilo pošteno. Tudi zanj namreč velja podobno kot za SP'01: glede na pomen in vpliv, ki ga ima oziroma bo imel za/na slovenski jezik in Slovence, glede na številčnost ekipe, ki ga je pripravljala, seveda pa tudi glede na visoko ceno bi moral biti tako rekoč brežhiben. Z drugimi besedami: samoumevno bi moralo biti, da vsaj očitnih napak v njem ne bi bilo (pa tudi manj očitnih ne prav veliko).

V *VST* je večina gesel sicer zagotovo povsem korektno prepisanih oziroma prirejenih, vendar to za slovaropisne strokovnjake niti ni tak dosežek, da bi ga bilo treba na glas hvaliti.²⁶ Posebej velja pohvaliti (poleg oblikovanja, ne pa tudi izvedbe²⁷ platnic) le dejstvo, da so avtorji *VST* popravili (oziroma jih niso prepisali) nekatere napake drugih slovarjev in leksikonov. Tako se je v njem znašlo npr. pravilno napisano geslo **ismailiti**, ki ga večina slovenskih leksikonov piše v različicah, ki nimajo nobene podlage ne v izvorni obliki ne v *SPP*.

A uporabnik *VST* bo vendarle moral imeti precej sreče, da ne bo prepogosto zadeval ob napačno napisane ali razložene besede. Pri tem pa je najhuje to, da povprečen uporabnik ne more vedeti, kaj je prav in kaj narobe. Zanj je prav vse, kar piše v takšnem slovarju. In točno to je tisto, kar me je spodbudilo, da sem sklenil javno opozoriti na napake v *VST* (in *SP'01*). Da bi ljudi, ki verjamejo ali bi radi verjeli vsemu, kar piše v slovarjih, leksikonih in prapovisih, opozoril na temno plat slovaropisne in pravopisne medalje.

Nad starim slovarjem tujk, ki je, kot že popularno ime "verbinc" pove, delo enega samega človeka, nisem bil nikdar tako razočaran kot nad *VST*, čeprav je tudi v njem precej napak (vendar, če ocenjujem po dosedanji beri, manj kot v *VST*), za zastarelost mnogih opisov in nekaterih podomačitev pa pokojni avtor tako ali tako ni kriv.

Morda na *ST'68* gledam manj kritično tudi zato, ker je starejši od mene. Vsekakor se mu marsikaj lahko odpusti že zato, ker je bil naš prvi pravi slovar tujk, narejen še v času, ko se je gradivo zbiralo "peš" na večinoma makadamskih cestah, ne pa z računalniki na informacijski avtocesti. Nasledniku, ki je nastal v dobi računalniške obdelave podatkov in urejanja besedil, pač ni mogoče gledati skozi prste. Biti bi moral boljši od predhodnika, ne slabši.

Slovarja, kakršen je *VST*, izdajatelj preprosto ne bi smel dati v prodajo. Bolje bi bilo, da bi izšel še nekaj mesecev (pravzaprav let!) pozneje, kot pa da je izšel tak, kot je – praktično neuporaben. Zdaj, ko so napake natisnjene in prodane, jih pač ni mogoče popraviti drugače kot z novo, temeljito pregledano in popravljeno izdajo. Njen izid pa bo za založbo (tj. Mladinsko knjigo, ki je prevzela Cankarjevo založbo) priložnost, da postavi nove standarde v slovenskem založništvu s tem, da kupcem prve izdaje ponudi novo za kvečjemu simbolično ceno, če ne kar zastonj.

²⁶ Pretirane hvale je bil *VST* tako ali tako že deležen pri profesionalnih kritikih. Naj mi bo dovoljeno citirati ključno ugotovitev enega izmed njih (poudarki so moji): »Skratka, IZČRPNJEŠI, NATANČNEJŠI in modernejši od Verbinca, a z DROBNO NERODNOSTJO: Verbinc tehta 866, Veliki pa 2130 gramov. BREZ TEŽAV, če ga imamo pred seboj na mizi, če pa segamo ponj na polico, se pokaže njegov EDINI HENDIKEP – NEPRIROČNOST«.

²⁷ Platnicam ne bi škodilo, če bi bile zaščitene s ščitnim ovitkom ali vsaj plastificirane. Jaz svojega izvoda *VST* skorajda ne uporabljam (saj se nanj ne morem zanesti, da bi ga sistematično pregledoval in popravljaj, pa tudi nisem plačan), pa so platnice kljub temu že precej izdelane. Ali morda njihova (kratko)trajnost ustreza kakovosti vsebine?